

шведський король прибув до України, тож з ним укладався договір, який передбачав цілковиту самостійність України.

Цей висновок важить для нас багато. Мазепа діяв відповідно до обставин. Він мусив підтримувати гасло “федерації”, бо через Станіслава налагоджував зв’язки з Карлом XII. Коли ж це було зроблено, він більше не повертався до попереднього проекту чи, можливо, до вже укладених угод. Одначе, гадаю, проблема залишалася. Адже Карл XII якраз через Запорозжя намагався спровадити собі на підмогу війська Станіслава і Крассау, а це знову поставило б на порядок денний питання стосунків з Польщею. В такому разі набули б чинності попередні домовленості. Як повів би себе Мазепа, важко сказати. Знаємо лише, що його наступник Пилип Орлик категорично відмовився визнати зверхність Станіслава, коли Карл XII після невдалого походу в Правобережну Україну в лютому-березні 1711 р. спробував натиснути на нового гетьмана.

Перехід Запорозької Січі на бік Мазепи й шведів відкривав перед союзниками нові перспективи. Шлях на Південь і Південно-Східні землі був вільним, що давало змогу налагодити стосунки з Туреччиною і Кримом, а також, за словами шведського державного секретаря Олафа Гермеліна, завозити вино та прянощі. І, головне, відновлювалося перерване сполучення зі Станіславом і Крассау, щоправда, кружним шляхом – через Молдавське та Валаське князівства. Але ім’я Мазепи залишилося для дальших поколінь символом боротьби за незалежність України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Борщак І., Мартель Р.* Іван Мазепа: Життя і пориви великого гетьмана / І. Борщак, Р. Мартель ; автор. пер. з франц. М. Рудницького. – Київ : Вид-во СП “Свенас”, 1991. – 136 с.
2. Універсали Івана Мазепи (1687–1709). – Київ-Львів : НТШ. – Частина I., 2002. – 800 с.

*Кушинська Л. А.
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат історичних наук, доцент (м. Київ)*

УКРАЇНСЬКІ ПРАВОВІ ЦІННОСТІ ЯК ІСТОРИЧНА ОСНОВА РОЗБУДОВИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Розбудова української правової системи, що розпочалась з набуттям незалежності, досі має невирішені питання, в основі яких історично сформовані причини, котрі необхідно усвідомлювати. Разом з тим варто розуміти ту специфіку правової культури України, як системи правових цінностей нашого суспільства, котра

сформувавшись за історичних обставин, стала важливим чинником української національної ідентичності, а в подальшому відіграла свою роль у формуванні української державної ідеї. Наразі лишається відкритим питання – яке місце посідає українська правова система серед інших правничих систем, за якою логікою відбувається таке розмежування за сучасних умов та викликів і яку роль відіграють національні правові цінності в цьому розмежуванні? Історія довела, що процес державотворення і право творення підлягаючи загальним закономірностям, водночас має і свої локальні особливості. Особливістю українського державотворення і правотворення є наших земель існування під юрисдикцією інших країн.

Українські правові цінності – це саме те, що існувало у вигляді неписаного звичаєвого права, тобто, тих загальновідомих норм, котрі сприймалися і усвідомлювалися як обов'язкові. Українське звичаєве право у науковій літературі застосовується у кількох значеннях: як система норм, санкціонованих державою і тим самим перетворених на джерело права, як першоджерело права, що на початку утворення держави посідає визначне місце у системі регулювання, як форма національної свідомості. Наразі триває дискусія стосовно нормативності цієї форми права, однак, відкидати існування усних правил, котрі розуміються як обов'язкові, значить заперечувати об'єктивну реальність.

Їх важко “спіймати” та підігнати під загальну схему історико-правового пізнання, вони різняться в залежності від місця походження, що і є однією з особливостей, однак, можна стверджувати, що попри наявність локальних правил існувала загальна система філософсько-правових уявлень, котра відіграла свою роль як інтегруючого чинника, і на зламі XIX–XX століть під час піднесення української національної свідомості у Наддніпрянській і Підавстрійській Україні.

Проблематика української правової системи обумовлена її попереднім історичним розвитком. Перебування під юрисдикцією кількох держав спричинилось до негативних явищ, як-от правовий нігілізм, вороже становлення до державної влади, пасивність населення, тощо. Важливо наголосити на остаточних явищах радянської правової системи – така призвела до абсолютизації норми, системи подвійних стандартів, колізії моралі та законності і, як наслідок, зневірені у силі закону. Наразі українська правова система досі не посіла свого місця серед правничих систем сучасності (вона може “тяжіти” до континентальної, однак, така є історично сформованою, наша ж наразі є молодою). Однак, за своєю суттю вона є кластичною пострадянською, з тими остаточними явищами радянської правової системи, котрі наразі доводиться долати. Це перш за все невідповідність закону існуючим реаліям та відносинам, формуванню на цій основі системи подвійних стандартів, прогалини у законодавстві, абсолютизація норми, колізія моралі та законності. Радянська правова система мала кілька міфів, один з яких – стабільний правопорядок.

Перший міф наразі розвінчується легко – стабільний правопорядок забезпечувався не повагою до права, а страхом покарання за недотримання закону.

Саме тому наразі дається взнаки криза судової системи, за якої непрозорість призвела до безкарності суддів, а самі служителі Феміди знають достатньо варіантів обходу закону в межах чинного законодавства.

Однак, при цьому є і позитивні моменти – як-от формування національної ідентичності, що відбулось у XVI столітті і остаточно закріпилось у XVII столітті внаслідок національно-визвольної революції, покаянню населення та феномену українського звичаєвого права. При цьому якщо національна ідентичність триває як природний процес, котрий обумовлений усвідомленням своєї відмінності від інших народів, і спирається на чітко встановлену систему цінностей – правових, культурних, релігійних, то через століття спостерігається явище більш складного порядку – формування української національної самосвідомості.

Формування національної самосвідомості відбувається як духовна потреба народу пізнання свого історичного минулого, та врешті, обґрунтуванні на цій основі свого права на існування. Розпочавшись наприкінці XVIII століття в середовищі інтелігенції, цей процес протягом XIX століття, у XVII цей процес трансформувался у культурно-просвітницькі організації, гуртки, політичні організації, врешті, політичні партії, програмні документи яких обґрунтовували право українців на автономію або ж самостійну державу.

При цьому національна інтелігенція крім іншого апелювала саме до автентичності українського права, котре як об'єктивну правову реальність змушена була визнати й офіційна влада російської імперії. Відомі дослідники П. Чубинський, Д. Дорошенко, Б. Кістяківський, О. Єфименко шляхом як практичних досліджень, так і академічних узагальнень піднесли на новий рівень вітчизняне національне право як практичну основу розбудови правової системи.

Сучасний період розбудови української правової системи повторює питання, не вирішені на зламі XIX–XX століття – насамперед, це земельне питання та режим приватної власності. Обидва вони є взаємоутворюючими і не вирішення їх у найближчий час потягне за собою подальшу нестабільність.

Варто розуміти, що питання приватної власності на землю в українській правовій свідомості має свою специфіку, котра відрізняється від римського цивільного права. Зокрема, право на землю має той, хто її обробляє. Процедура ж набуття права власності на землю досить складна, тривала й має безліч прогалин, котрі ще більше гальмують цей процес й ставлять безпосереднього виробника – селянина в безпорадне становище поряд з особою, котра маючи кошти, може значно “прискорити” цей процес.

Отже, передісторія вітчизняної інтеграції мала як позитивні, так і негативні моменти і наразі Україна має достатньо шансів як для розбудови своєї політико-правової системи, так і для рецидиву узурпації влади, корупції та інших різновидів реставрації монархії. Прийнято та набули чинності нові закони України, на їх основі запроваджено інститути. З якою динамікою триватимуть подальші процеси – залежить

від багатьох чинників. Перш за все – від подолання остаточних явищ пострадянської системи та запобігання нових явищ так званого “дикого капіталізму”, котрий природним шляхом утворився у колишньому вакуумі. Відтак, не останню роль відіграє політична воля вітчизняних політичних еліт у подоланні негативних явищ тієї системи, органічною частиною якої вони є.

Таким чином, українські правові цінності пройшли тривалий шлях свого становлення, доки не сформувались в інтегруючий чинник, близький і зрозумілий для українського населення байдуже до національності. Наразі спостерігається епоха так званих молодих держав – можливо, за ними майбутнє. Грузія, Україна, Хорватія, Словенія, Македонія – ці країни пройшли свій непростий історичний шлях становлення, вони різні за економічним розвитком та рівнем загальної внутрішньої стабільності, однак, їх єднає те, що тривале перебування під іноземною юрисдикцією не спричинилось до втрати ними своєї ідентичності. Цим вони довели своє право на існування у вигляді національних держав.

*Лавриненко В. Г.
професор кафедри управління та євроінтеграції
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова,
кандидат історичних наук, професор (м. Київ, Україна)
Артур Джевіцькі
доцент Вроцлавського університету,
кандидат політичних наук (м. Вроцлав, Польща)*

ЯВИЩЕ СТРАТЕГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ЧИННИК ДОСЯГНЕННЯ ДЕРЖАВОЮ ЦІЛЕЙ У ПОЛІТИЦІ БЕЗПЕКИ

Однією із головних причин, чому варто розглянути питання європейських та євроатлантичних прагнень України через призму формування її Стратегічної Культури, є факт, що це явище можна віднести до одного із ключових чинників, окрім “Могутності” [1], які визначають можливість та засоби досягнення цілей держави, перед усім, в сфері безпеки. Від її формування залежить в якій мірі ці цілі мають шанс на реалізацію, якою мірою вони віддзеркалюють реальні потреби суспільства і в якій мірі ці потреби будуть враховані в діях влади. Тим самим можна стверджувати, що стан Стратегічної Культури в значній мірі вказує на реальний стан і напрями політики безпеки держави, а також механізми її реалізації [2, с. 187-189].

Стратегічна культура, яку тепер слід розуміти, як комплекс поглядів та точок зору, поширених в суспільстві, стосовно ролі сили і сфери її використання в міжнародних відносинах, способів сприйняття і подолання загроз для безпеки країни і